

## СОЦІОКУЛЬТУРНІ ВИМІРИ ЛЮДСЬКОЇ ЕКЗИСТЕНЦІЇ В КОНТЕКСТІ ВІТЧИЗНЯНОЇ ФІЛОСОФІЇ

Зміна парадигми людської діяльності, пов'язана із трансформацією суспільних реалій в умовах глобалізаційних викликів, загострює питання соціокультурного буття людини, актуалізує необхідність осмислення специфіки її соціокультурного становлення та спонукає до пошуків нових способів морального й фізичного самовдосконалення особистості. У світлі глобалізації філософські питання соціокультурної визначеності набувають першорядного значення, адже їх постановка в сучасному українському суспільстві зумовлюється потребою переосмислення статусу людини в системі національної та світової культури.

Проблема соціокультурного буття людини належить до засадничих в західноєвропейській та українській світоглядно-філософській традиції, однак безпосередньо у центр філософських пошуків в Україні, як і у Європі, вона виходить із середини ХІХ ст. Плідні спроби філософського обґрунтування існування людини у соціокультурному середовищі здійснили М.Костомаров, П.Куліш, О.Потебня, П.Юркевич, М.Драгоманов, В.Винниченко та ін.

Систематичне звернення до питань соціокультурної визначеності людини у вітчизняній філософській традиції, пов'язане з радикальним переглядом одномірного осмислення людини – як носія свідомості чи суспільних відносин – започатковується внаслідок антропологічного повороту в 60-х роках ХХ ст. Саме тоді зусиллями вітчизняних вчених – В.Шинкарука, І.Бичка, С.Кримського, М.Поповича, В.Нічик, Г.Горак, В.Горського – на передній план філософування виходять проблеми людини, її самоствердження, способи її включення в соціокультурний процес.

Стрижнем проблеми соціокультурної визначеності людини є відношення «людина-суспільство». Проте проблема ця багатогранна, адже включає в себе

різні аспекти людського буття у соціумі. Від свого народження людина, наділена природно-унікальним, одразу вступає у взаємодію із соціальним. Вона занурюється у соціокультурне існування, адже, як істота суспільна, належить до певної національної спільноти, історико-культурного (сімейного, мовного, освітнього тощо) середовища. Соціокультурний вимір людської екзистенції включає в себе також і способи соціокультурного буття. Йдеться про освіту, як спосіб самовдосконалення та самореалізації людини, та культуру, як спосіб долучення до суспільних надбань спільноти, в якій зростає людина.

Без осмислення означених питань неможливі пошуки нової парадигми соціально-економічного, політичного та соціокультурного розвитку, яка б відповідала реаліям становлення постіндустріального суспільства. Тому особливої цінності набуває досвід осмислення проблеми соціокультурної визначеності людини, напрацьований вітчизняними мислителями.

Справжній сплеск антропологічної проблематики в Україні починається від середини XIX ст. і супроводжується активними пошуками вітчизняних дослідників філософсько-методологічних стратегій, які б дозволили перейти на новий рівень пізнання тієї суспільно-політичної ситуації, що склалася в XIX ст., а також місця і

ролі в ній людини. Це був час, коли загострилися питання буття української людини в українській і світовій культурі, актуалізувалися пошуки способів та шляхів її визначеності, посилилась увага до питань освіти і культури як способів соціокультурної її самореалізації. Причому пошуки в цьому напрямку здійснювалися як внаслідок урахування власної соціокультурної традиції, так і безпосередньо завдяки переосмисленню надбань західноєвропейської філософської думки.

Загалом, в українській філософії людина розглядалась як істота природна, так і громадська. Проте тлумачення питань соціокультурної визначеності в Україні мало свою специфіку, адже під потребами соціокультурного змісту розумілись, насамперед, прагнення людини до

самостворення, самовдосконалення, самореалізації, свободи тощо. Водночас, цілком в дусі загальноєвропейської соціокультурної ситуації XVIII – XIX ст., котра характеризувалася підвищенням інтересу до пізнання походження та специфіки становлення кожної нації, в Україні вже перша половина XIX ст. позначилася піднесенням ідеї народності. Особливого звучання вона набула у зв'язку з визвольними змаганнями українського народу за право на самовизначення і потребою звільнення від колоніального гніту. Відтак, інтерпретація соціокультурно визначеної людини з XIX ст. здійснюється переважно в етноцентричному плані. Осердям пошуків українських мислителів стають питання буття людини в контексті національної та світової культури.

Водночас у творах вітчизняних мислителів початку XX ст. висловлюється переконання в тому, кожна людина – це творча особистість, яка в процесі життя набуває унікального досвіду соціальних взаємодій. Людина, таким чином, розглядається в плюралістичному плані, крізь призму визнання багатоманітності та різноплановості проявів її буття, а тому заперечується можливість досягнення людини в якійсь одній визначеності (наприклад, як носія свідомості чи носія суспільних відносин).

Соціокультурна визначеність людини, на думку вітчизняних філософів, можлива як взаємний обмін, внаслідок якого відбувається взаємне збагачення думками, знаннями, почуттями. Соціокультурну реалізація мислиться як задоволення людиною духовних потреб, а не матеріальних, адже саме культура виступає рушійним способом становлення людини.

Таким чином, вітчизняні мислителі XIX – початку XX ст. розробляли ідеї соціокультурної визначеності людини з урахуванням національного контексту. Подальший аналіз цих ідей, в т.ч. і способів соціокультурного буття, як вимірів людської екзистенції, на наш погляд, сприятиме вирішенню сучасних світоглядно-методологічних завдань визначення орієнтації людини в українському суспільстві.